



Makalenin Geliş Tarihi: 15 Kasım 2021  
Makalenin Kabul Tarihi: 20 Aralık 2021

**ERKEKLERİN BOŞANMA SÜRECİNE İLİŞKİN DENEYİMLERİ:  
DENİZLİ'DE NİTEL BİR ÇALIŞMA\***  
MEN'S DIVORCE PROCESS AND STRATEGIES TO COPE WITH THIS SITUATION

*Gül Aktaş\*\**  
*Duygu Uray\*\*\**

**Öz**

Ailenin değişen dinamikleri sosyo-kültürel ve ekonomik süreçlerin ortaya çıkardığı değişim ve dönüşümler aile birliğinin bozulmasına ve boşanma oranlarının artmasına neden olmuştur. Bu nedenle aile ve boşanma konusu son yıllarda farklı disiplinlerin inceleme alanı olmuştur. Özellikle kadın ağırlıklı yapılan çalışmalar kadınların boşanma sürecinde yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik zorlukları üzerinde durmuş, kadının penceresinden boşanmanın ele alındığı gözlenmiştir. Bununla beraber boşanma deneyiminin diğer aktörü erkekler ile ilgili kadınlara oranla daha sınırlı çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmanın amacı, her iki cinsiyette farklı etkilere sahip olan boşanmanın erkeklerin deneyimi üzerinden nasıl gerçekleştiğini onların anlatıları üzerinden analiz etmek üzere temellenmiştir. Bu amaçtan yola çıkarak erkeklerin evliliğe bakış açısı, boşanma öncesi ve sonrası sürecin ne şekilde deneyimlendiği, boşanmanın sosyal yaşamlarında yarattığı etki boşanma ile baş etme stratejileri onların söylemleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır.

\* Bu çalışma, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında 2021 yılında tamamlanmış olan "Erkeklerin Boşanma Süreci ve Bu Süreç ile Baş Etme Stratejileri" konulu yüksek lisans tezinin kavramsal çerçevesi ve bulgular kısmı esas alınarak hazırlanmıştır.

\*\* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Denizli/Türkiye, ORCID: 0000-0001-6424-4256.

\*\*\* Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Denizli/Türkiye, ORCID: 0000-0002-5873-3640.

Bu çalışmada, nitel araştırma deseninden yola çıkarak boşanmış 30 erkek ile derinlemesine görüşme yapılmış ve veriler toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre erkeklerin boşanma süreçlerinde üzüntü, yalnızlık gibi duyguları yaşadıkları ancak bu durumu güçlü görünmek adına bastırdıkları, sosyal çevrelerinde ve özellikle arkadaşlık ilişkilerinde değişikliğe gittikleri ekonomik olarak bu süreçte zorlandıkları ve boşanma sonrası toplumsal hayata adapte olma konusunda ön yargılarla karşılaştıkları görülmüştür.

**Anahtar Kelimeler:** *Erkeklik, Hegemonik Erkeklik, Ataerkillik, Aile, Evlilik ve Boşanma.*

### Abstract

The changing dynamics of the family, the changes and transformations caused by socio-cultural and economic processes have led to the deterioration of the family unit and the increase in divorce rates. Therefore, the issue of family and divorce has been the subject of scrutiny of different disciplines in recent years. Especially the studies carried out with a focus on women's social, cultural and economic difficulties during the divorce process were emphasized and it has been observed that divorce was discussed through the woman's perspective. However, it has been observed that there are more limited studies on men who are other actors of the divorce experience, compared to women. The aim of this study is based on analyzing how divorce, which has different effects in both sexes, occurs through the experience of men through their narratives. Based on this purpose, men's view of marriage, how the process is experienced before and after divorce, the effect of divorce on their social lives, strategies for dealing with divorce have been tried to be understood through their discourses.

In this treatise, an in-depth interview was conducted with 30 divorced men and data were collected based on the qualitative research design. According to the findings of the research, it has been observed that men experience feelings such as sadness, pessimism, loneliness during divorce periods, but suppress this situation in order to look strong, change in their social circles and especially friendship relations, struggle economically in this process and face prejudices about adapting to social life after divorce.

**Keywords:** *Masculinity, Hegemonic Masculinity, Patriarchy, Family, Marriage and Divorce.*

## Giriş

Teknolojik, kültürel ve ekonomik tabanda meydana gelen değişimler ilk olarak toplumu daha sonra ise aileyi ve onu oluşturan fertleri yakından etkilemektedir. Aile kurumunun yaşadığı değişimi; her aileyi oluşturan temel unsurlar olan kadın, erkek ve çocukların rollerindeki değişimlerle birlikte izlemek gerekmektedir (Gönen ve Hablemitoğlu, 1993). Sosyal hayatın yapı taşı olan aile, avcı toplayıcı toplumdan, sanayi sonrası topluma kadar uzanan iki yüz yıllık tarihsel bir geçmişe sahip olup, toplumsal kurumsallaşma ve örgütlenmenin bir ögesi olarak kendini göstermektedir. Sanayileşme, modernleşme, kentleşme ve geleneksel rollerde yaşanan dönüşüm başta olmak üzere tüm sosyo-kültürel değişimler, aile kurumunu büyük ölçüde etkilemektedir. Yaşanan hızlı toplumsal değişimlerle birlikte geleneksel aile yapısı küçülerek çekirdek aile yapısına dönüşmekte; geleneksel akrabalık bağları zayıflamakta; ailenin işlevleri farklılaşmakta; boşanma, evlilik

dışı doğum, tek ebeveynli aile oranları artmakta; yeniden evlenmeler, üvey aile oluşumları, evlenmeksizin birlikte yaşamayı tercih edenler ve günümüzün çocuk-merkezli aileleri ortaya çıkmaktadır. Bütün bu dönüşümler gelecekte ailenin nasıl bir yapı sergileyeceğine ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Zeybekoğlu Dünder, 2012: 39).

Aile denilince ilk akla gelen kavramlardan biri evliliğdir. Kadın ve erkeği evliliğe götüren sürecin en başında çiftlerin birbirlerine besledikleri karşılıklı sevgi, saygı ve bir arada yaşamı sürdürme isteği vardır. Kadın ve erkekler evliliği çoğunlukla yalnızlığın beraberinde getireceği zorluklardan kurtulmak, ekonomik açıdan daha rahat bir yaşam, güvenip sorunlarını konuşup paylaşacağı bir arkadaş, çocuk sahibi olma isteklerini gerçekleştirebilecekleri bir birliktelik olarak değerlendirirler (Aktaş, 2014: 41). Yaşanılan sosyo-kültürel mekân, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte değişen yaşam biçimi, kadının kamusal alana çıkması ile birlikte aile ve toplumsal yaşamda değişen kadın-erkek rolleri aile ve evlilik ilişkilerinin biçim değiştirmesine neden olmuştur. Bu anlamda evlilik kurumu modern dönemle birlikte çiftlerin beklentilerinin değişmesi ile yeni bir form kazanmıştır.

Evlilik kurumu nasıl çok basamaklı bir yapıya sahip ise boşanma da en az onun kadar katmanlı ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. En temel düzeyde boşanma, karı koca arasındaki hukuki, manevi ve cinsel birlikteliğe son verme halidir (Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz, 2018: 154). Literatürde boşanma ile ilgili birçok çalışma vardır ve bu çalışmalarda boşanmanın farklı yönleri ele alınmıştır. Yapılan çalışmalarda boşanmalardaki artışın toplumsal bir sorun haline geldiği ifade edilerek boşanma nedenleri araştırılmıştır. Toplumsal değişme ile birlikte ailenin yapısında da değişimler görülmüştür. Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi, kadının iş hayatına aktif katılımı, ebeveynler arası iletişim problemleri boşanmaların artmasına sebep olan nedenlerden bazılarıdır. Boşanma artışlarındaki bir diğer sebep de kentleşme hızıdır. Kentleşme ile beraber kadının haklarının artması, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadının sosyal hayata katılımının artması evlilikte eşler arası uyumu azaltmıştır (Sevim, Güldeste ve Öner, 2016: 300).

Özellikle geleneksel aile yapısının günümüzde giderek aşınması, teknolojik araç gereçlerin kullanımının artması ile bireylerin aile içi iletişim ağlarının zayıflaması, evlilik birliğinin temeli olan “güven” unsurunun zedelenmesi, kültürel anlam kodlarının toplumsal cinsiyetçi yaklaşımı evlilikleri görece sorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle son yıllarda parçalanmış aile yapılarının daha fazla arttığına tanık olmaktadır.

Boşanma ilk olarak düşünsel ve duygusal biçimlerde kendini gösteren, sonrasında hukuki karar ile kesinleşen ve yeni bir yaşam düzeni kurulması ile sonuçlanan, psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutları olan bir ayrılık sürecidir. Boşanma, evliliklerini iyi olarak değerlendirenler için bir kriz, evliliklerini kötü olarak görenler için ise yeni bir yaşam düzeni kurma fırsatıdır.

Boşanma süreci aynı zamanda farklı toplumsal sorunların çıktıkları olarak da değerlendirilebilir. Üretim araçlarındaki değişikliklerin yol açtığı kentleşme ve dolayısıyla

yeni yaşam tarzları toplumsal hayatta giderek artan oranda bir hareketliliğe yol açmıştır. Bu durum zamanla bireyselleşmeye, kadının özgürleşmesine ve dolayısıyla kurulan ailelerin geçmişte olduğu gibi kadınların ikinci planda olmadığı, sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüşmüştür. Bu temelde kurulan evliliklerde, kadının erkeğe “bağımlılığı” yerine “karşılıklı bağlılık” ilişkisi ön plana çıkmış, evliliğe yüklenen anlamlar değişmiş; evlilikten daha fazla dayanışma, dostluk, sevgi paylaşımı ve duygusal yakınlık beklenmeye başlanmış, ilişkinin niteliği eşlerin beklentilerini karşılamadığı noktada boşanmalar daha fazla gündeme gelmiştir. Ayrıca çocukların varlığının da tek başına bir evliliği sürdürmek için yeterli olmadığı kabul edilmeye başlanmıştır (Aydın ve Baran, 2009: 121-122).

Yörükoğlu (2000: 103-104)'na göre, günümüzde evrensel olarak boşanma oranlarının artması, insanların evliliğe daha az istekli olmalarına değil, evlilik anlayışındaki değişimle birlikte, mutlu bir evlilik kurma ve mutlu olmanın, geleneksel değerler ve çocuğun varlığı için evlilikte mutsuzluğa katlanılmasına tercih edilmesine bağlanmaktadır. Diğer taraftan toplumsal ve kültürel tüm değişimler ve bunların aileye yansması, boşanmaların artışından sorumlu tutulabilir. Kentleşme hızı da boşanma oranlarının artmasında önemli belirleyendir. Çünkü boşanmanın aile üzerinde çok karmaşık etkileri vardır. Kentleşmeyle birlikte yeni özgürlük anlayışı geleneksel görev ve bağlılık duygularını gevşetmiştir. Dinsel kurumların evlilik üzerindeki baskıları da büyük ölçüde kalkmıştır. Bunun sonucu olarak boşanan eşlere toplum daha hoşgörülü davranmaya, boşanmayı bir ayıp, bir günah olarak görmemeye başlamıştır. Bununla birlikte kadın haklarının gelişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadının toplumsal yaşama katılımı beklenenin tersine evlilikte uyumu artırmamıştır. Ailenin yaşam düzeyi yükselmiş ama aile ilişkilerinde rol çatışmaları görülmüştür.

Boşanma olgusunu daha iyi anlayabilmek için Fisher, Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisi tarafından her on yılda bir düzinelerce farklı toplumdan elde edilen verileri incelemiş ve boşanmaların genelde evliliğin ilk yıllarında, düğünü izleyen dört yıl içinde ve dolaylarında gerçekleştiğine dikkat çekmiştir. Fisher'e göre bu sürenin, bilimsel olarak kanıtlanan aşk duygusunun doğal süresine, yani iki veya üç yıla denk gelmesi rastlantı değildir. Eşler, aşk sarhoşluğundan sıyrılır sıyrılmaz birbirlerinden kopmaktadırlar. Bu kopuşun süresi eşlerin evlilik beklentilerinin karşılanma oranlarına göre değişmektedir (Akt. Kaya, 2016: 412).

Boşanma ailedeki tüm fertler için yaşamlarında önemli değişiklikleri ortaya çıkaran, beraberinde olası risk unsurlarını bünyesinde barındıran bir süreç olarak değerlendirilse de bazen boşanma sonrası gerek çiftler gerekse çocuklar açısından daha sağlıklı ve huzurlu bir aile yaşamının da kapıları aralanmış olabilir. Sağlıksız devam eden bir aile yapısı psikolojik açıdan yıpranma, gerginlik, stres ve yaşam kalitesinin düşmesine neden olacağı için aile fertleri açısından boşanma belki de tüm bunlardan kaçış olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla çiftlerin boşanmayı bir seçenek olarak görmeleri ya da evliliği devam ettirmeleri mevcut risk ve koruyucu faktörlere göre farklılaşacaktır.

Özellikle aile içi şiddetin her türü evliliğin, çiftlerin ve aile içinde yaşayan diğer fertlerin yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü aile ortamında yaşanan çatışmalar,

çatışmaların içeriği ve boyutu konfor alanı olarak tanımladığımız aile içi yaşamı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. O yüzden aile içi ilişkilerde yaşanan yıkıcı çatışmalar çiftlerin birbirlerine ve çocuklarına verdikleri zararı travmatik boyuta taşıyabilmektedir. Bu durumda boşanma, aile üyeleri açısından işlevsel bir role sahip olur.

Evlilik olgusunun kadın ve erkek açısından ne anlam ifade ettiği sorusu boşanmaya atfedilen anlamı belirlemektedir. Bu bağlamda çalışmada, erkeklerin evliliği nasıl tanımladıkları, boşanma kararını belirleyen etkenlerin neler olduğu, çocuk sahibi olmanın boşanma kararındaki rolü, boşanmanın erkeklerin sosyal yaşamları üzerine etkisi, boşanma aşaması ve sonrasında psiko-sosyal süreçler ile baş etme stratejileri onların deneyimleri üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu açıdan yaklaştığımızda boşanmanın kadın açısından çıktılarının sosyolojik bağlamda tartışıldığı çalışmalara ek olarak bu çalışma, toplumsal gerçekliğin bir diğer boyutu olan erkeklerin boşanma sürecine ilişkin deneyimlerini analiz etmeye tasarlanmıştır. Böylelikle kadınların yanı sıra erkeklerin boşanma hikâyelerinin sosyolojik bağlamı, boşanma konusuna bütüncül bir yaklaşımı da sağlamış olacaktır.

### **Ataerkil Toplumsal Yapıda Erkeğin İnşa Edilme Süreci ve Hegemonik Erkeklik**

Bireyin içinde bulunduğu aile, sosyalizasyon sürecinde cinsiyet ile ilgili kültürel değerleri aktaran birincil gruptur. Çocuk cinsiyeti ile ilgili tutum ve davranış kalıplarını aile ortamında gözlemlemekte ve öğrenmektedir. Cinsiyet ailede hem ebeveyn hem de çocuk için tutum ve davranışların belirleyicilerinden biridir (Burcu, 2007: 187).

Cinsiyet kavramı biyolojinin ve sosyolojinin konusu olarak ele alınabilecek kavramsal bir kategoridir. Cinsiyet biyolojik açıdan kadın ve erkek ayrımını fiziksel özellikler üzerinden tanımlarken sosyolojik literatürde ise sosyal bir kategori olarak tanımlanır. Öncelikle aile içinde başlayan cinsiyete ilişkin rol kalıpları bireyler tarafından benimsenip davranış ve tutumlara yansıdığı noktada toplumsal cinsiyete ilişkin kabuller de belirlenmiş olur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin açıklamakta yetersiz kaldığı “sosyal sınıf” ve “ataerkillik” gibi kavramların açıklanmasına olanak tanır. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin özel ve kamusal alanda nerede duracağı, toplumsal hayata ne oranda katılacağı ve nasıl temsil edileceğini belirler. Burada güç ilişkileri de belirleyici unsur olmaktadır (Keskin ve Uluhan, 2016: 50). Toplumsal cinsiyet Ann Oakley’e göre ise; bir kültür sorunudur, kadın ve erkek kavramlarını dişil ve eril olarak sınıflandırılmasına işaret eder (Akt. Bhasin, 2003: 8).

Hesselbart’ın cinsiyet rolleri açısından gerçekler ve idealler arasındaki çatışmayı anlattığı çalışmasında; cinsiyet rollerinin “doğuştan” mı yoksa sonradan “yetiştirme” sürecinde mi kazanıldığı konusu tartışılmaktadır. Kadının toplumda iş birliğine açık, duyarlı yapısı ile yetiştirmeye dayalı rolü öne çıkarken; erkeğin genelde baskın, girişken, daha agresif ve güçlükler ile başa çıkabilen bir model oluşturmasının sebebi sorgulanmaktadır. Çünkü cinsiyetler arasındaki algılanan bu farklılıktan ortaya çıkan toplumsal statü erkeklerle amaçlara ulaşmada etkili olan araç rolleri, liderlik rollerini yükleyerek, toplumun önemli görülen sosyal,

ekonomik ve politik organizasyonlarında daha aktif hale gelmelerine olanak tanımaktadır. Diğer yandan cinsiyetler arasında algılanan farklılık kadına ise bakım ve yetiştirme rolünü yüklemektedir. (Akt. Özmete ve Zubaroğlu Yanardağ, 2016: 92).

Sosyalleşme sürecinde kadından ve erkekten beklenen rol ve sorumlulukların farklılaşan özellikleri, kadınları özel alanla sınırlandırırken, erkeklerin kamusal alandaki görünürlüğü ve varlığını pekiştirmektedir. Ataerkil sistem, bu özelliğiyle erkek egemenliğini ön plana çıkarmasının yanı sıra, erkeklere yüklediği “imkânsız” niteliklerle erkekler üzerinde de yıkıcı etkilerde bulunmaktadır. Erkekler, üreticisi ve sürdürücüsü oldukları bu sistemin kısıkında kendilerini var etmeye çalışmakta, her zaman daha büyük ve “güçlü” olan erkeğin hâkimiyeti altında kendilerinden beklenen ve karşılımları mümkün olmayan rolleri sergileme zorunluluğuna -kadınlardan farklı bir biçimde de olsa- hapsedilmektedir (Çelik, 2016:1-2).

Erkeklik kavramı en başta bir cinsiyet algısı olarak toplumsal hayatın ve topluluk hayatının bir parçası ve aynı zamanda modern öncesi dönemden itibaren süregelen bir gelişim ve değişim çizgisi içerisinde anlam kazanan olgudur. Erkeğin doğuştan getirdiği genetik ve biyolojik farklılıklarının cinsiyet olarak bir tanımlama yapmaya yetse bile “toplumsal cinsiyet olarak erkekliği tanımlamada yetersiz kalacağı fikri, cinsiyetin sosyal olarak inşa edildiği” argümanına dayanmaktadır. Bu bağlamda erkeklik algısı tarihsel dönemlerde toplumsal olarak farklı kırımlar yaşamıştır (Çağırkan, 2018: 95).

Sancar (2011: 28-29), erkekliğin ne olduğu ve nasıl tanımlanabileceği üzerinde dururken şu soruyu sorar: “Erkeklik, dünya çapında iktidarı elinde tutanların bir özelliği olduğuna göre, genel, evrensel bir erkeklik tanımı yapılabilir mi?”. Güçlü olmak, başarmak, sorunları şiddet kullanarak çözmek, duygularıyla değil aklıyla davranmak, rekabete ve hiyerarşiye dayalı ilişkileri ön plana çıkarmak, bağımsız davranmayı önemsemek, başkalarını yönetmeyi bilmek, vb. davranış özelliklerinin “erkeksi” olduğu genel kabul gördüğüne göre, erkek olmanın “doğal” bir potansiyel olarak böyle davranmaya yol açtığını mı kabul etmek gerekir. Bu noktada gelişen erkeklik araştırmalarına baktığımızda, erkeklik davranış ve değerlerinin biyolojik bir zorunluluktan kaynaklanan kültürel oluşumlar olarak değil, toplumsal bağlamlarda gerçekleşen iktidar örüntüleri içinde şekillenen farklı farklı sosyal tarzlar, “inşa”lar olduğu kabulüne doğru kayan bir yaklaşımın egemen olmaya başladığını görüyoruz.

Dolayısıyla erkekliğin inşa edilmesinde biyolojik unsurların ötesinde tarihsel, kültürel ve toplumsal izleri takip ettiğimizde ataerkil süreçte tanımlanan hane içi ilişki örüntülerine bakmak gerekir. Ataerkil süreçte “kadın” ve “erkek” olmanın aile içi ilişkileri sürdürme noktasında kilit bir unsur olduğu sürekli hatırlatılır. Ataerkilliğin “özel mülkiyete dayalı ailesi”nde kadınlar “ilk ve tek amaçları erkeğe haz vermek” olan kadınlar, nesnelere çok daha az önemlidirler. “Aile ilişkilerine” ilişkin “her kanun ve gelenek” eril bakış açısından düzenlenir. “Aynı bakış açısından...kadınların erkeklere hizmet etmesi gerektiği şartı ortaya çıkar” (Donovan, 2009: 97).

Ataerkil süreçte “erkek olma” yolunda ilerleme zorunluluğu bulunan erkek, hangi durumlarda nasıl bir tavır takınması gerektiğini öğrenmiş olarak yaşamına devam eder. Erkeklik yolundaki tökezlemeleri, “daha büyük erkek” tarafından düzeltilir ve böylece sonraki aksaklıkların önü kesilir. Ancak erkeklerce hem yaratılan hem de sürdürülen, kadınlarca ise pekiştirilmesi yönünde çaba sarf edilen erkeklik, aslında tanımlanması güç bir kavram olarak da nitelendirilir (Çelik, 2016: 4).

Cinsiyet farklarına dayalı toplumsal iktidar ilişkilerini anlama çabası, sadece kadınların erkekler tarafından ezilmesi ve ikincilleştirilmesine yol açan patriarki kavramı ile değil, erkeklerin bu iktidar ilişkilerini nasıl sürdürüp yeniden üretebildiğine ilişkin soruların sorulmaya başlamasıyla ve toplumsal cinsiyet kavramının kuramsal alanda yol gösterici hale gelmesiyle daha da gelişip güçlenmiştir. Egemen erkeklik tarzları ile iktidar ilişkileri arasında bağ kuran bir açıklama geliştirme gereği ve bütün erkeklerin bu iktidar örüntüleri ile olan ilişkilerine yönelik anlama isteği hegemonik erkeklik kavramının gelişimine yol açmıştır.

Hegemonik erkeklik tartışmaları farklı erkek grupları arasındaki iktidar/üstünlük mücadelelerini anlamayı olanaklı kıldığı kadar bu iktidar gruplarının nasıl oluştuğunu anlamayı da hedefler. Farklı erkeklik stratejileri arasındaki hegemonik mücadele temelinin zorla boyun eğdirmekten çok, ikna ile onaylatılan bir iktidar meselesi olduğu özellikle vurgulanır. Bunun için örneğin, farklı işlerin nasıl erkek işi ya da kadın işi olarak tanımlandığına ve bunun nasıl cinsiyet hiyerarşileri ve iktidar örüntüleri haline dönüştüğüne dikkat çekilir (Sancar, 2011: 31, 33).

Connell'e göre hegemonik erkeklik kavramında “hegemonya” (terimin ödünç alındığı Gramsci'nin İtalya'daki sınıf ilişkileri analizinde söz konusu olduğu gibi) acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür. Kadınlığın inşasının kaçınamayacağı egemenlik yapısı, heteroseksüel erkeklerin küresel egemenliğinden başka bir şey değildir. Süreç bu egemenliğe boyun eğme veya direnme etrafında kutuplaşma eğilimini taşır. Boyun eğme seçeneği, burada “ön plana çıkarılmış kadınlık” olarak adlandırılan ve en fazla kültürel ve ideolojik desteğin verildiği kadınlık örüntüsüne merkez oluşturur (Connell, 1998: 246, 251).

Connell (1998), hegemonik erkekliğin kamusal olduğunu belirtir. Bunun yanı sıra, “ön plana çıkarılmış kadınlık”tan bahseder ve bunun da kamusal olduğunu söyler. Ana akım medya açısından bakacak olursak, toplum içerisinde bu iki kadınlık ve erkeklik durumlarının varlığını görmek zor olmaz. Var olan birçok medya iletişim araçlarında izlediğimiz/duyduğumuz kadınlıklar bir anlamda tek tipleştirilmiştir: iffetli, kırılğan, tabi olan, yerini bilen. Bunun dışına çıkan kadın ise, çeşitli şekillerde “kötü” olarak adlandırılır ve kuvvetle muhtemel bu kötülüğünün sonuçlarına katlanır. Kadının bu şekilde yansıtıldığı son derece belirgin olarak görülen bir şey; ancak madalyonun öbür yüzündeki erkeğin ya da erkekliğin nasıl bir erkeklik olduğunu da dikkate değer bir olgu haline getirmektedir. Öyle ki, bu tarz bir erkeklik, bahsi geçen ideal “hegemonik erkeklik”le bire bir örtüşmektedir:

Heteroseksüel, evini geçindiren, başarılı, iş sahibi, iş sahibi değilse bile evini geçindirmesini bilen ve bunun için canını dişine takıp çalışan, “namus”una hanel gelmesin diye sürekli tetikte olan bir erkeklik anlayışı. Hiç kuşkusuz her iki cinsiyet durumları için liste genişletilip, özellikler sıralanabilir (Kepekçi, 2012: 79-80).

Böylelikle toplumun kadına ve erkeğe ilişkin rol kalıpları bir taraftan cinsiyetçi bakış açısını pekiştirirken aynı zamanda bireyler tarafından içselleştirilerek sürdürülen davranış örüntülerini oluşturur. Bu durum toplumsal yaşamın pek çok katmanında kadınlık ve erkeklik söylemlerinin de çekirdeğini oluşturur. Aile birliğinin kurulmasında ve dağılmasında toplum tarafından üretilen ve aktarılan kültürel anlam kodları önemli bir rol üstlenir. Nitekim boşanma konusunda yapılan bu çalışmada da bir kısım katılımcı erkek, anneleri tarafından yetiştirilirken çocukluktan itibaren aile içinde cinsiyetin uzantısı olan eylemlerle yetiştirildiklerini belirtmişlerdir. Bu yetiştirilme biçimi kadınlar açısından da benzer şekilde gerçekleşmektedir. Bu durum bireylerin aile içinde öğrendikleri rollerin aslında evlilikte de devam ettirildiğini gösterirken çocukluktan itibaren oluşturulan cinsiyetin kültürel temsilini de gözler önüne sermektedir.

### **Araştırmanın Yöntemi**

Akademik alanda boşanma olgusu daha çok kadın odaklı çalışmalarla karşımıza çıkarken erkeklerin boşanma sürecine ilişkin eylem ve söylemlerinin görece daha az dile getirildiği görülmektedir. Boşanma olgusunun bütüncül ve tüm yönleri ile anlaşılır kılınması için kadın ve erkek açısından boşanma sürecinin nasıl deneyimlediğinin iyi okunması gerekmektedir. Çünkü kadının ve erkeğin evlilikten beklentileri, bu beklentilere cevap verme biçimleri, aile içi yaşanan problemlere karşı ne tür tepkiler geliştirdikleri, çözüm odaklı bir ilişki biçiminin her iki taraf açısından ne tür bir anlam ifade ettiği konusu çiftlerin yaşadıkları sosyo-kültürel yapı ve yetiştirilme biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. O nedenle, boşanma kadın ve erkek açısından farklı süreç ve deneyimleri içinde barındırır. Bu çerçevede boşanma olgusunu analiz edebilmek için çiftleri boşanma sürecine götüren yaşam öykülerini onların ifadeleriyle anlamaya çalışmak gerekir.

Bu noktadan yaklaştığımızda çalışma, evlilik tanımının ve boşanma olgusunun erkeklerin yaşam tecrübelerinden yola çıkarak nasıl anlamlandırıldığına odaklanmıştır. Bu amaçla nitel araştırma yönteminden derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak sahadan veriler toplanmıştır. Çalışma, boşanma oranının yüksek olduğu illerden biri olan Denizli’de gerçekleştirilmiştir. Belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen boşanma sayısı olarak tanımlanan kaba boşanma hızı Denizli’de 2020 yılında binde 2,22 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer ile Denizli, kaba boşanma hızı en yüksek 6. il olmuştur (TÜİK, 2021).

Çalışmada katılımcı erkeklerin boşandıktan sonra evlilik yapmamış olmasına özen gösterilmiştir. Çünkü boşandıktan sonra evlenen erkeğin yeni aile hayatı ile eski aile hayatını karşılaştırma olasılığı söz konusu olabilir. Bu durumda boşanma olgusundan çok devam



ettirdiği evliliği üzerinden içerik oluşturabileceği ve araştırmanın amacından uzaklaşabileceği endişesiyle boşanmış fakat yeni bir evlilik yapmamış erkek katılımcılara ulaşılmıştır.

### Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Çalışma, nitel araştırma yönteminden derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında erkeklerin boşanma süreci ve sonrasındaki düşünce ve deneyimlerine ilişkin anlatılarına yer verilmiştir. Bu çerçevede çalışmanın nitel saha uygulamasında farklı kültür ve sosyo-ekonomik özelliklere sahip boşanmış erkeklerin cinsiyet rollerine ilişkin yetiştirilme biçimlerinden evliliğe ve boşanmaya olan bakış açılarına kadar pek çok nokta onların ifadelerinden anlaşılma çalışılmıştır.

Araştırmada katılımcılara kartopu örneklem yolu ile ulaşılmıştır. Görüşme yaptığımız katılımcılar kendi çevrelerinde boşanmış olan erkeklerle ilgili iletişim bilgilerini araştırmacıya vermiş ve araştırmacı görüşmenin içeriği hakkında katılımcıyı bilgilendirmiştir. Bununla birlikte farklı eğitim, meslek ve yaş grupları seçilerek maksimum çeşitlilik örnekleme çerçevesinde araştırmaya ilişkin zengin veri gruplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler sırasında ses kaydının alınması hususunda katılımcılardan izin alınmıştır.

### Araştırmanın Veri Analiz Teknikleri

Verilerin analizinin birinci adımı ses kayıtlarının birebir deşifre edilmesi ile başlamıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizin ilk aşamasında araştırma sorularından ve görüşme kayıtlarından yola çıkarak boşanma sürecine ilişkin sık sık tekrarlanan ifadeler tespit edilmiş ve bu çerçevede belirli temalar oluşturulmuştur. Bu temalar, boşanmış erkeklerin evliliğe ilişkin düşünceleri, boşanma kararını belirleyen etkenler, boşanma kararında çocuk sahibi olmanın rolü, boşanmanın erkeklerin sosyal yaşamlarına etkisi, erkeklerin boşanma aşaması ve sonrasında psiko-sosyal süreç ile baş etme stratejilerinden oluşmaktadır. Ardından araştırmanın verileri okunarak temalar çerçevesinde düzenli olarak veriler tasnif edilmiştir. Bu noktada verilerin anlamlı ve mantıklı olarak bir araya getirilmesine özen gösterilmiştir. Bu aşamadan sonra düzenlenen temaların altından doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Ayrıca bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkileri yorumlanarak araştırmanın anlaşılır kılınmasına çalışılmıştır.

**Tablo 1.** Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

İsim	Yaş	Eğitim Durumu	Gelir Düzeyi	Evli Kalma Süreleri	Meslekleri
G1	42	İlkokul	5-6 Bin TL	13 Yıl	Esnaf
G2	30	Lisans	7 Bin TL	3 Yıl	Mühendis
G3	50	Lisans	6 Bin TL	15 Yıl	Emekli Öğretmen
G4	28	Lisans	6-7 Bin TL	2 Yıl	Diş Hekimi
G5	35	Ortaokul	4-5Bin TL	13 Yıl	Berber
G6	37	Yüksek Lisans	4-6 Bin TL	10 Yıl	Öğretmen
G7	27	Lise	4-5 Bin TL	2 Yıl	Müteahhit
G8	42	Lise	7-8 Bin TL	4 Yıl	Esnaf

G9	35	Doktora	Belirtmek İstemedi	4 Yıl	Akademisyen
G10	38	İlkokul	3-4 Bin TL	7 Yıl	Çiftçi
G11	29	Önlisans	4 Bin TL	3 Yıl	Sağlık Teknisyeni
G12	44	Lisans	5-6 Bin TL	10 Yıl	Öğretmen
G13	31	Lise	7-8 Bin TL	8 Yıl	Esnaf
G14	27	Lise	8-9 Bin TL	2 Yıl	Futbolcu
G15	45	Ortaokul	6 Bin TL	11 Yıl	Çiftçi
G16	26	Önlisans	Belirtmek İstemedi	3 Yıl	Futbolcu
G17	37	Ortaokul	5 Bin TL	4 Yıl	Hizmetli
G18	35	İlkokul	4-5 Bin TL	5 Yıl	İnşaat İşçisi
G19	30	Lise	5-6 Bin TL	6 Yıl	Memur
G20	42	İlkokul	3,5 Bin TL	7 Yıl	İşçi
G21	28	Lise	4-6 Bin TL	3 Yıl	Temizlik Görevlisi
G22	26	Lisans	6 Bin TL	3 Yıl	Bankacı
G23	29	Lise	4,5-5 Bin TL	2 Yıl	Memur
G24	31	İlkokul	5 Bin TL	5 Yıl	Şoför
G25	31	İlkokul	3 Bin TL	13 Yıl	Esnaf
G26	29	Lise	6 Bin TL	3 Yıl	Spor Eğitmeni
G27	35	Lisans	7-8 Bin TL	6 Yıl	Mühendis
G28	28	Lise	4 Bin TL	7 Yıl	Memur
G29	27	İlkokul	5 Bin TL	4 Yıl	İşletmeci
G30	30	Lise	4,5-5 Bin TL	7 Yıl	Güvenlik Görevlisi

## Araştırmanın Bulguları

### Boşanmış Erkeklerin Gözünden “Evlilik” Algısı

Evlilik, evlenme çağındaki kadın ve erkeğin yasalar önünde yapmış oldukları karşılıklı iki şahit ile gerçekleştirilen ve bireylerin özgür iradeleriyle onay verip yaşamlarını birleştirdikleri bir sözleşmedir. Türk Medeni Kanunu'nun 185. Maddesine göre; “evlilik sözleşmesi ile bireyler arasında evlilik birliği kurulmuştur ve çiftler ailenin mutluluğu, geleceği ve çocukların bakımı, eğitimi, korunması gibi konularda da birlikte sorumluluk üstlenmiş olurlar.” (Türk Medeni Kanunu, 2001/2020).

Giddens (2008: 247), evliliği iki yetişkin birey arasında sosyal olarak gerçekleşen ve onaylanan cinsel birleşme olarak tanımlamaktadır.

Bireyin yaşamında önemli değişimlerin yaşandığı evlilik süreci bireylerin yaşam rolleri, görev ve sorumluluklarında değişime neden olmaktadır. Ortak bir yaşam biçimi oluşturmak, aile sorumluluklarını paylaşmayı öğrenmek, çift olmak, aileler ve yakınlar ile olan ilişkileri yeniden yapılandırmak, doyurucu duygusal ve cinsel ilişki örüntüleri oluşturmak gibi evlilik yaşamına dair kazanımları, çiftlerin evliliğin ilk yıllarında gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Ancak bu beklenti ve değişiklikleri gerçekleştirme sürecinde çiftlerin karşısına bir takım zorluklar, hayal kırıklıkları ve çatışmalar çıkabilmektedir. Evliliğin ilk yıllarında gerçekleşen

boşanmaların bir nedeninin, evlilik yaşamına ilişkin olarak yaşanan bu olumsuzluklar olduğu belirtilmektedir. Ayrıca evliliğin ilk yıllarındaki bazı tutum ve beklentilerin ilerleyen yıllarda boşanmalara yol açtığını, evliliğin ilk yıllarında boşanmaların sık görüldüğünü ortaya koyan bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Son yıllarda Türkiye’de boşanma oranlarının gittikçe arttığı görülmektedir (Terzi İlhan ve Işık, 2019: 1431). TÜİK’in 2020 yılı verilerine göre boşanmaların %35, 3’ü evliliğin ilk beş yılı içinde gerçekleşmiştir. %20, 7’si ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

Boşanmış erkeklerle yapılan bu çalışmada, katılımcılara evliliğin kendileri için ne anlam ifade ettiğine yönelik sorular sorulmuştur. Evliliğin tanımı ve niteliği bireylerin içinde yetiştiği sosyo-kültürel anlam kodları, sosyalizasyon sürecindeki rol modelleri, yaşamını geçirdiği yer, bireyin eğitim durumu ve mesleği, medyanın söylemleri gibi birçok faktörden beslenmektedir. Bu nedenle evlilik ve evliliğe ilişkin sorumluluklar ve bunları anlamlandırma biçimleri bireyleri boşanma sürecine sürükleyen hikâyenin de temelini oluşturmaktadır. Bu noktada katılımcılar şunları aktarmıştır:

*“Bizim toplumda erkeğin evlenmesi demek, bu erkek her şeyiyle hazır demek. Eve bakabilecek adam olmuş derler... Yani erkek evini geçindirmek zorundadır. Evlilikle birlikte sorumluluklarım çok arttı. İlk yıllarda iki işte birden çalışıyordum. Kirası, düşün masrafı, balayı derken belinizi doğrultamıyorsunuz. Bir de karınız çalışmıyorsa, zaten hepsi size kalıyor. Bu yüzden evlilik mutlu edecekse evlenilsin. Mecburi bir şeymiş gibi yapınca olmuyor.” (G21)*

*“Evlenmek, yuva kurmak, baba olmak çok güzel şeyler. Her güzel şeyin bir bedeli var tabi ama. Bunlar bedava olmuyor. Önce maddi sonra manevi şekilde yatırım yapmak zorundasınız. Evlendiğiniz kişi de öyle yapmak zorunda. Evlilik için, önce verirsiniz sonra alırsınız.” (G28)*

*“Evli bir erkek olmak zor tabi. Akranınız artıyor, masraflarınız artıyor falan. Güzel yanları var mı?, var, yok değil. Sabit bir düzeniniz oluyor, sıcak çorbanız, temiz kıyafetleriniz, ütünüz hepsi hazır oluyor. Ben zaten bu düşünceyle evlendim.” (G17)*

*“Evlilik bize öğretilen bir şey. Bazen açıkça bazen gizliden bir şekilde öğretiliyor. Öğreniyorsun. Kendi annenle babana, teyzenle eniştene, dedenle ninene bakıyorsun. Ne görüyorsan o evliliktir. Benim açımdan temeli sevgidir. Tabi ki her insan evliliği farklı yaşar. Bunun bence belli bir tanımı yok.” (G8)*

Katılımcıların yukarıda verdikleri ifadelere bakıldığında evliliğe ilişkin söylemlerin geleneksel bakış açısının izlerini yansıttığı görülmektedir. Örneğin, “dışarıda çalışan, eve ekmek getiren erkektir”, “kadın ütü, yemek gibi ev işlerini yapmakla görevlidir” gibi ifadeler toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıların bir uzantısıdır. Bu bakış açısı erkeği kamusal alanda tanımlarken kadını özel alanla sınırlandırır. Bu anlamda geleneksel kültürel kodların evlilik ve aile birliğinin tanımlanmasında önemli bir referans olduğu görülmektedir.

Evlilik kararının inşa edilme sürecinde sosyal alışveriş kuramının belirttiği bazı hususlara da bu noktada bakmak gerekebilir. Bu kurama göre, evli olma pek çok bakımdan bir ödül kaynağıdır. Evlilik ile gelen bir rahatlık ve psikolojik anlamda bir güven vardır. Maliyetler (bedeller) ise iki türlüdür: Cezalar ve vazgeçilen ödüller. (Oktik, 2018: 18). Bu çalışmada da

erkek katılımcılar evliliğin sağladığı konfor alanının önemli bir psikolojik doyum yarattığı ama diğer taraftan yıpratıcı, yorucu bir ilişkinin de bedel olarak ödemesi durumunun söz konusu olduğunu belirtmişlerdir. Onların söylemlerinde bu bedelleri ödemenin evlilik açısından çok da sağlıklı olmadığı ve boşanma sürecine götüren en temel sebeplerden birinin evliliğin psikolojik ve maddi maliyetinin ödülünden daha fazla olmasıdır.

### **Boşanma Kararına Sebep Olan Etkenler**

Kendi içinde birçok beklentiye sahip olan evlilik kurumu bazı durumlarda farklı nedenlerden dolayı sonlanabilir. Bu durumda sağlıksız ve bunalımlı bir sürece giden evliliklerde çiftler çözüm yolu olarak boşanmayı seçebilmektedir. TÜİK boşanmayı, “Evlenmenin yasal olarak sona erdirilmesi” şeklinde en basit düzeyde tanımlarken, Akıntürk (2019: 235)’e göre boşanma, “eşler henüz hayatta iken, kanunda öngörülmüş olan sebeplerden birine dayanarak açacağı dava sonucunda evlilik birliğine hâkimin kararı ile son verilmesidir.”

Aktaş (2018: 30-31)’a göre, “boşanma her şeyden önce sosyal bir davranıştır. Nitekim boşanma olgusunun bulunduğu, yaşadığı ve meydana geldiği mekân aslında onun kanıtlanma yeridir. Ayrıca her olgu, meydana geldiği bağlam içinde birbirine geçmiş zincir halkaları olarak şekillenmektedir. Bu varsayımdan hareketle boşanmaya etki eden ve onu ortaya çıkaran faktörler: Sanayileşme, kentleşme, modernleşme, kadının çalışma hayatına katılımı, kadın hareketleri, aile içi şiddet, aldatılma, ekonomik problemler, kitle iletişim araçlarının aile içi ilişkilere etkisi, boşanan kişilere kurumsal ve sosyal desteğin artması, evlilik yaşantısının rutinleşmesi, bireyselleşmenin artışı, farklı yaşam beklentileri, cinsiyet rollerindeki farklılaşma vs. Ayrıca boşanmaya ilişkin gösterilen nedenlerin kültürel değerler taşıdığı da görülür. Bunun en önemli göstergesi aile ve akrabalık ilişkilerinin evlilik hayatına müdahalesidir. Diğer toplumlarda olduğu gibi bugün ülkemizde de temel manevi değerlerimizin erozyona uğraması, nüfusun şehirlerde toplanması, gündelik hayatın karmaşık hale gelmesi, kitle iletişim ve teknolojinin ev içerisindeki etkinliğinin artışı, tüketim kültürünün gelişmesi, bireysel değerlerin ön plana çıkması ile toplumumuzdaki temel yapı olan aile içinde şiddetin yaygınlaşması ve boşanma olgusu giderek daha önemli hale gelmiştir. Buna paralel olarak yaşanan yüzyılın “stres” çağı” olarak nitelendirilmesine neden olan bireysel stres kaynaklarının artmasıyla birlikte tahammülsüz bireylerin yetişmesi, medyanın ürettiği değerler karmaşası ve birlikte oluşan ahlaki yozlaşma boşanmaya giden yol üzerindeki önemli tehdit edici faktörlerdir.

Değişen toplumsal sistem içinde kadın ve erkeklerin evlilikten beklentileri değişirken boşanma süreci de bu beklentilerden etkilenmektedir. Bu çalışmada, katılımcılar boşanma gerekçeleri olarak çoğunlukla sağlıklı iletişim kuramadıklarından, ilgi ve ihmal edilme süreçleri ile karşı karşıya kaldıklarından, fikir ayrılıkları yaşadıklarından, ekonomik ve psikolojik anlamda destek bulamadıklarından bahsetmişlerdir. Evliliğin devam etmesinde karşılıklı anlayış ve hoşgörünün önemli olduğunun vurgusunu yapan katılımcılar genellikle bu anlayış ve hoşgörü yoksunluğunun boşanma sürecini hızlandırdığını ifade etmişlerdir.

*“Bana neden boşandın diye sorduklarında hiçbir zaman şu ya da bu sebepten diyemedim. Belli sorunlarımız herkeste olduğu kadar vardı bizde de. Zaten ben haftanın bilmem kaç gününü kamptayım, çalışıyorum, arada geliyorum eve. Aslında sevgili hayatı gibiydi nerden baksanız. Ya da bana öyle geliyordu (gülüyor). Eve geldiğim zaman da doğal olarak eve ilgili işlerle pek ilgilenmezdim. Yani ben kötü niyetle hiç hareket etmedim. Karımla zaman geçireyim, gezelim, eğlenelim isterdim. Ama kafalarımız evlendikten sonra ayrıştı.” (G14)*

*“Biz karı koca olarak birbirini seven bir çifttik. Çocuklarımız vardı, ikimizde aynı okulda çalışıyorduk. Güzel çekirdek bir aileydik yani. Çoğu erkeğe göre de ev işlerinde birçok şeyi ben yapardım. Kendi isteğimle yani. Bir dönem maddi olarak çok zorlandım. Kendi anne babamın borçları, kredileri vs beni yıprattı. Eşimin maaşı kendineydi. O dönem eve ilgilenmesini, parasal olarak yani ona bıraktım. Bunu söyledim de, olmadı, ilgilenmedi, bencil davrandı. Ben zor zamanımda bana destek olmasını bile istemedim. Evimize, bizim evimize yardımcı olmasını istedim. İşte ondan sonra da sorunlarımız iyice büyüdü, düzemedi ve biz boşandık.” (G3)*

*“Evliliğim iki yıl sürdü. Çok gençtik evlendiğimizde. Böyle birden çok aşık zannettiğimizde evlendik. Aslında belki biraz daha sabırlı olsaydık evliliğimiz devam edebilirdi. Ama çok da düzeltmek için uğraşmadık. Evlenince ev geçindirmenin ne demek olduğunu çok iyi anlıyorsunuz. Eksik en ufak bir şeyde hemen tartışma yaşıyor. Nasıl hızlı evlendiysen o kadar hızlı boşandık.” (G7)*

Araştırma bulgularına göre, erkek katılımcılardan bir kısmı ekonomik sorunların boşanma sürecinde belirleyici olduğunu ifade ederken bunun nedeni olarak “kadının yetiştigi aile ortamındaki yaşam standartlarını evlendiğinde de devam ettirmek istemesi, fakat bu imkânlara erişemediğinde evlilikte huzursuzlukların yaşanması” şeklinde belirtilmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ekonomik anlamda sınıfsal farklılıkların boşanmanın temel gerekçelerinden biri olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre, “kadınların beklentilerine bağlı olarak yüksek yaşam standartlarının evlendiğinde erkek tarafından karşılanması umudu ve bu beklentinin karşılanamaması ilişkinin yıpranmasına ve boşanmanın çözüm olarak görülmesine” sebep olmaktadır. Katılımcılara göre bu durum, “çiftleri karşılıklı tahammülsüzlüklerin yaşandığı bir evlilik sürecine sürüklemektedir.” Bu konuda G10 şunları aktarmıştır:

*“Karımın ailesi varlıklıydı. Bana ve benim çevreme göre durumları iyiydi. Ben çiftçi bir adamım. Gelirim giderim sezondan sezona değişir. Olmadı, ayak uyduramadı. Ben de uyduramadım yani, o da... Herkesin kendi anne babasının evinde alıştığı bir standart var. Ne biraz altı, ne biraz üstü. Tam orada bir hayatta olmanız gerekiyor. Ben en azından öyle düşünüyorum. Yoksa evlilik özellikle kadın açısından tam bir hayal kırıklığına dönüşüyor.”*

Arıkan'ın, Ankara'da alt, orta ve üst sınıf kadın ve erkek katılımcılarla yaptığı boşanma ve boşanmış bireylere yönelik tutum ve değerlendirmeyi ortaya koyan “Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumlar Araştırması”na göre, “evlilikleri boşanma tehlikesiyle karşı karşıya bırakan durumlar –oransal önemleri-ne göre şöyle sıralanmaktadır. Eşlerin yetişme tarzlarının birbirinden çok farklı olması (%74,4), eşlerin çocuk denecek kadar küçük yaşta evlenmeleri (%64,4), eşlerin dini inançlarının birbirinden çok farklı olması (%62,8), eşlerin eğitim

durumlarının birbirinden çok farklı olması (%53,4) ve aile büyüklerinin istememesine rağmen evlenilmesi (%45,8) gelmektedir. En yüksek oranlarla evlilikler açısından tehlike olarak görülen durumlara bakıldığında görüşülenlerin büyük çoğunluğunun, eşlerin yetiştirme tarzlarının (aile terbiyelerinin) farklılığını en önemli risk olarak gördükleri gerçeğidir. Bunun yanı sıra araştırmada evlilikler açısından “boşanma riski” taşıyan durumların sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, yaşamın büyük bir bölümünün geçtiği yer gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığı da tespit edilmiştir” (Arıkan, 1996: 64).

Bu çerçevede Arıkan’ın yapmış olduğu çalışmada dile getirilen boşanmayı etkileyen faktörlerden sosyo-ekonomik düzey, ailenin evlilik ve boşanmaya ilişkin tutumları, yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel mekânın belirleyiciliği yapmış olduğumuz bu çalışmadaki bulgularla örtüşmektedir.

Ailelerin evliliğe müdahalesi ve ailenin boşanma kararındaki etken rolü katılımcılar tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

*“Evlilik iki insan arasında olur. Aileler de evlenir sözüne katılmıyorum. Ben ne kadar bu söze katılmıyorsam, evliliğimde o kadar aile baskısı ile karşılaştım desem yalan olmaz. Bunun sebebi belki de eski eşimdi. Karı koca arasında kavga da olur, gürültü de olur ama sonra düzelir. Bizim evimizde bir şey olunca kayınvalidem arardı, gelirdi, eski eşimi doldururdu. Yetmez gibi kendi annemi de işin içine sokmaya başladılar. Karımdan ayrıldıysam eğer onlar yüzünden ayrıldım.” (G27)*

*“Ben eşimden isteyerek boşanmadım. Hiç aklıma da gelecek bir şey değildi. Ama 7 yıl nasıl geçti dersiniz, kendimi ona ayak durmaya çalışarak geçti. Annemin babama olan hürmetini, saygısını, davranışını aradım hep onda. Ben bir adım geldim ama karşıdan bir adım hiç gelmedi. Kendi annesini ilişkimize dâhil etti. İstediklerim yapılmamaya başlandı. Sorunlar, sorunlar bir sürü sorun. Çözmeye çalıştım olmadı. Tek celsede boşandık sonra işte.” (G30)*

Yıldırım ve Yıldırım (2013: 145-146)’a göre, “evliliğin temelinde sadece duygusal düşünceler yoktur. Evlilik akıl-mantık, sosyal-uyum ve benzeşim, kültürel yapı gibi realiteler açısından da değerlendirilmelidir. Bununla birlikte aile sorumluluğunun karı-kocadan başkasının eline geçmesi doğru olmaz. Yani evde ve ev dışında yaşayan büyüklerin (büyükanne ve büyükbabalar) karı kocayı madden ve manen yönetmesi evlilikte mutluluğu olumsuz yönde etkiler. Karı koca birbirine yetebilmeli, fakat büyük ebeveynlerine de yaşamlarında mutlaka yer verip danışarak onların da kendilerini işe yarar hissetmelerine yardımcı olmalıdırlar.”

### **Boşanma Kararında Çocuk Sahibi Olmanın Rolü**

Boşanma kararı verilirken çiftlerin bir kez daha düşünmesine sebep olan faktörlerden en önemlisi çocuklardır. Çocuk evliliğin kurtarıcısı olmadığı gibi devamlılığını sağlamada tek başına yeterli değildir. Çocuk sayısı kaç olursa olsun boşanmanın kaçınılmaz olduğu durumlar söz konusudur. Ancak veriler ışığında şunu diyebiliriz ki çocuğu olmayan (%40) ve 1-2 çocuk sahibi olan (%42) çiftler bağlarını daha kolay koparabilmektedir (Sevim, Güldeste

ve Öner, 2016: 309). Bununla birlikte çoğunlukla tek ebeveynli ailelerin kadın ve çocuk/çocuklardan oluşması durumunda kadının ekonomik yeterliliği yoksa boşanmanın çocuklar için ertelenmesi söz konusu olabilmektedir.

Boşanmanın çocuk üzerinde etkisi konusunda farklı görüşler söz konusudur. Özellikle boşanmaya karşı olanlar, ailenin yıkılması ile çocuğun tehlikeye düştüğünü, çeşitli sorunlara yol açtığını söylerken, taraftar olanlar da, sürekli uyumsuzluğun var olması halinde çocuğun tehlikeden kaçınmayacağını ve evliliği sona erdirmenin onun için daha olumlu olduğunu ifade etmektedir. Bazen de evliliği anlaşmazlığa giren birçok çocuklu çift, çocuklar büyüyüp evden ayrılana kadar, kişisel isteklerini bir kenara atıp evliliği sürdürmeyi düşünebilmektedir. Fakat birçok araştırma çocukların iyiliği adına sürdürülen evliliklerin gerek çiftler üzerinde gerekse çocuklar üzerinde daha travmatik etkiler bıraktığı yönündedir. Bazen bir arada kalmak, çocuklara, anlaşamayan eşlerin boşanmasından daha çok zarar verebilmektedir. Araştırmalar, kasıtlı sessiz kalmalardan, sürekli bağırsız çağrışlardan, fiziksel şiddet göstermeye kadar çeşitli anlaşmazlıklara şahit olmuş çocukların, boşanmış aile çocuklarından daha uyumsuz olduklarını ortaya koymaktadır (Timurturkan, 2012: 213).

Yapmış olduğumuz bu çalışmada katılımcılardan bazıları çocuklarının psikolojik olarak etkilenmemesi için durumu kavrayabilecek olgunluğa erişmesini beklediklerini söylerken, bazı katılımcılar ise sorunların yaşandığı ve çiftler arası gerilimlerin olduğu bir aile yapısı içinde çocuklarının daha çok zarar göreceğini düşünerek boşanma sürecini hızlandırdıklarını şu sözlerle ifade etmişlerdir:

*“Bizim üç kız evladımız var. Hepsi birbirinden güzel kızlarımın. Onlar için ne gerekiyorsa bu zamana kadar hep yaptım. Sevgimi göstermekten hiç çekinmedim. Hani bizim babalarımız bizim başımızı okşamazdı, sert görünmeye çalışırlardı. Ben öyle olmadım. Her şeyi iyilikleri için yaptım. Bitmiş bir evlilik vardı. Ayrı gayrı yatan, annesine gidip on beş gün gelmeyen bir kadın düşünün. Çocuklarımı göremiyorum. Onların da üzülüğünü anlıyorum. Çok orta yol bulmaya çalıştım. Ama evin içinde kavga, gürültü kesilmedi. Kızlarımın dersteki başarıları düştü. Okuldan bile aradılar. Boşanmak kötü bir şey gibi görünebilir. Ama kızlarımın durumu için en doğru olan şey buydu.” (G20)*

*“Baba olacağımı öğrendiğim andan beri çocuk gelişimi ile ilgili çok şey okumaya başladım. Ailemin şartlarından dolayı liseyi bile okuyamadım. Ama içimde hep öğrenmek, araştırmak, fayda sağlamak falan vardı kendime, etrafıma. Çocuğum olacağı zamanda en iyi şekilde yetiştirmek için çok çalıştım ve okudum. Onun hangi yaşta neyi ne kadar kavrayacağını az çok biliyordum. O yüzden biraz daha büyüyüp her şeyi kavrayacak yaşa gelmeden bitmesi gereken evliliğimi bitirdim. Çocuğum için uzatsaydım daha zor olacaktı. Uzmanlarla da konuştuk boşanırken. Boşanırsınız, eolenirsiniz bunlar basit şeyler ama çocuk olunca dikkatli adım atmanız gerekiyor. İnşallah ona zarar vermemişimdir. Sadece bunu düşünüyorum.” (G29)*

Boşanmanın çocuklar üzerinde yıpratıcı sonuçlar doğuracağına inanan ve evliliğin sorunsal yönlerine rağmen süreci iyileştirebilmek için mücadele ettiğini belirten

katılımcılardan G17 ise evliliğinde düzelmeyen sorunların giderek büyüdüğünü fark edince kızının ruhsal sağlığı için boşanma kararı aldığını şu ifadelerle aktarmıştır:

*“O nasıl düşündü bilemem, ama ben boşanma kararını çoktan vermiş biri olarak sadece kızımın biraz büyümesini bekledim. Çok duygusal bir çocuk. Zaten bitmiş bir evliliğe üç yıl daha onun hatırı için katlandım. Sorun çıkarmamaya, aile sıcaklığını bozmamaya çalıştım, ama olmadı”.*

Boşanma her ne kadar iki kişilik bir olgu gibi değerlendirilse de aslında aile içindeki çocuk/çocuklar bu süreci daha büyük hasarla atlatmak zorunda kalabiliyorlar. O nedenle aile içi çatışmalar ve boşanmanın etkileri sadece çocukluk döneminde değil aynı zamanda yetişkinlik yıllarında da birey üzerinde ciddi hasarlar bırakabilmektedir. Şentürk (2006: 153)'ün, yapmış olduğu *“Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler: Malatya Uygulaması”* adlı araştırması 280 parçalanmış aileden gelen çocukla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, çocukların birçok problemle mücadele etmek zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Çocukların boşanmaya karşı göstermiş oldukları tepkilerin çok farklı olduğu yine bu çalışmada ortaya konmuştur. Tutarlı olmak veya görünmek, inkâr etmek, durumu kabullenmemek, kabadayılık ederek yardımları reddetmek, sorunları kimseyle paylaşmayarak içe kapanmak, abartılı davranmak, dışlandığını hissederek kendini beğenmemek, başarılı görmemek gibi durumlar, çocukların ebeveynlerinin boşanmasına göstermiş oldukları farklı tepki şekillerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte ailenin parçalanmasının ve içinde yaşanılan olumsuz aile koşullarının çocuğun; düşük benlik saygısı, saldırganlık, şiddet gösterme eğilimi, yüksek depresyon düzeyi ve suça yönelme gibi eğilimleri de tetiklediği saptanmıştır.

Şentürk (2006: 152) 'ün araştırmasında ifade ettiği *“çocukların anne-babalarının kararına anlayış göstermesinde yaş unsurunun önemli olduğu”* hususu yapmış olduğumuz çalışmada da katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Katılımcılar, *“evliliğin duygusal ve mental olarak bitmesine rağmen çocuklarının bilişsel, fiziksel ve duygusal anlamda boşanma olgusunu anlayabileceği ve kabullenebileceği yaşa gelmelerini beklediklerini”* dile getirmişlerdir. Onlara göre, bu durum çocukların kendilerini değersiz hissetmelerinin de önüne geçecektir. Katılımcılardan G6 bu konuda şunları aktarmıştır:

*“Şöyle aslında çok uzun süre birbirimizden kopmuş bir evlilikti. Çocukla beraber bu evliliği biraz daha devam ettirdik. Ta ki onun bir şeyleri biraz daha algılayıp bizim ona anlatabileceğimiz yaşa gelene kadar. Dört yaşına gelmesiyle ve kendisinin bize sorular sormasıyla hani işte onun aslında bizim anlaşılmadığımızı belli etmeye başlamasıyla beraber, o dönemde aldık boşanma kararımızı. Sevilmediğini düşünmesin, ona her zaman anne-baba olacağımızı anlayabilecek yaşa gelsin diye evliliği biraz uzattık. Yani çocuğun olması yaptı? Biraz daha evlilik süresini uzattı bizim için.”*

Boşanmış erkeklerin verdiği ifadelerle bakıldığında, çocuk sahibi olmanın boşanma aşamasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Çocuğun bakımı, sosyal ve psikolojik gelişimi konusunda dikkatli davrandıklarını belirten katılımcılar, evliliğin kötü gittiği



dönemlerde boşanma kararlarından hiçbir zaman vazgeçemediklerini sadece resmi olarak evli kalma sürelerini çocuklarının psikolojik ve fiziksel sağlıklarını korumak için uzattıklarını aktarmışlardır.

### **Boşanmanın Erkeklerin Sosyal Yaşamlarına Etkisi**

Boşanma, toplumumuzda ataerkil yapı ve geleneksel değerlerin baskın olduğu kırsal toplumsal yapılarda ve kentin kırsal özellikler taşıdığı bölgelerinde kadın ve erkek açısından farklı şekillerde deneyimlenmektedir. Kentleşme, modernleşme, küreselleşme ve bilgi iletişim teknolojilerinin insan yaşamını daha yoğun kuşattığı toplumsal yapılarda ise boşanmaya atfedilen anlam ve bireylerin boşanma süreçlerine ilişkin hikâyeleri çok aşamalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boşanma, bireysel bir karar ve deneyim olarak görülmesine rağmen, boşanmaya yüklenen anlam, kadınların ve erkeklerin boşanma deneyimlerinin farklılaşması, boşanma sonrası toplumsal uyum süreçlerinin sancılı olması gibi pek çok nedenle açıklanabilecek toplumsal bir olgudur (Sarı, 2018: 237-238). Bu olguyu tecrübe eden katılımcılar, kamusal alanda var olma biçimlerinden özel yaşamlarına kadar birçok noktada boşanmanın izlerini farklı biçimlerde deneyimlediklerini ifade etmişlerdir.

Erkeklerle boşanma sonrasında iş hayatından sosyal hayatına kadar kamusal alanlarda diğer bireyler tarafından nasıl karşılandığı, ne tür tepkiler gördüğü ve bu durumlara nasıl yaklaştığı hususunda sorular sorulmuş ve sürece ilişkin deneyimlerinin aktarılması istenmiştir. Bu konuda katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

*“Boşandığımı duyan çevreden insanlar, genelde keşke bu kadar çabuk karar vermeseydiniz tarzında cümleler kullandılar. Bu yüzden artık bu cümleleri duymamak için arkadaş ortamımı değiştirmek zorunda kaldım. Gördüğüm yerde de görmemezlikten geliyorum.” (G2)*

*“Birden tüm rutinim alt üst oldu diyebilirim. Tamamen boşanmamıştık ama ayrı evlerde yaşamaya karar verdik. Ben ofisten bir arkadaşta taşındım. Öğrenci hayatı gibi bir durumum oldu (gülüyor). Bakmaym güldüğüme hiç sevmem böyle düzensizliği. İşim, hobilerim, sporum her birinin belli günleri ve saatleri vardı, birden bozuldu. Sonrasında toparlamam zaman aldı.” (G28)*

Sarı (2018: 241)'ya göre, boşanmanın sosyal boyutları kadınlar açısından incelendiğinde, boşanma sonrasında kadınlar günlük hayatlarını sürdürme ve öz bakımlarını devam ettirme gibi temel gereksinimlerde erkeklerden daha az sorun yaşamaktadırlar. Kadınlar boşanma sonrasında gündelik hayatlarını devam ettirmede daha başarılılar. Yapmış olduğumuz bu çalışma kapsamında katılımcıların ifadelerine baktığımızda erkekler açısından boşanma sonrası düzen kurmanın ve sürdürülebilir noktaya getirmenin kadınlara göre biraz daha güç olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, boşanma sonrası erkekler sosyal çevrelerinden psikolojik baskı gördükleri için değil, daha çok kendi istekleri doğrultusunda farklı toplumsal gruplara geçiş yapmak istedikleri için sosyal ortamlarında değişikliğe gittiklerini dile getirmişlerdir. Bunun nedeni onlara göre, ortam değiştirmenin kendilerini daha iyi hissettireceğidir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmıştır:

*“Boşandıktan sonra evli arkadaşlarımla görüşmeyi kestim. Birkaç kez ektiler yaptığımız planları. Eşim görüşüyor ama ortak evli arkadaşlarımızla. Bana karşı tavırları olabilir, ben öyle düşündüm. İş konusunda da kendi işim olduğu için zaten elemanlar bana bir şey diyemez. Yeni bekâr arkadaşlar ediniyorum. Boşandığımı da saklamıyorum.” (G1)*

*“Bekâr bir erkek olmaya alışmak zaman aldı. Bu durumu belki de bir tek ben yaşadım bilemiyorum. Bekâr bir erkek, bekâr bir baba... Hepsi benim için alışılması gereken kavramlardı. Mesela biriyle tanıştığımız zaman ilk söylemeniz gereken şey evlenip boşandığımız oluyor. Ben üzerine bir de çocuklarımın olduğunu söylüyorum. Kadımlarla ilişkiniz de oldukça değişiyor. Evlenmeden önceki olmuyor hiçbir şey.” (G13)*

Boşanmanın kadın açısından çok yönlü ve daha karmaşık sonuçları varken erkekler bu süreci görece daha kolay atlattıklarıdır. Boşanma kararı alan kadının, toplumumuzda karşılaştığı baskı ve dışlanma kadınlar üzerinde yıkım etkisi yaratmaktadır (Sarı, 2018: 239). Bu bağlamda yapmış olduğumuz bu çalışmada erkek katılımcılar, boşanma süreci ve sonrasında toplumsal çevreden baskı ve dışlanma görmediklerini daha çok kendi iç dünyalarında yaşadıkları hesaplaşmaların olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcı G25 deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır:

*“Boşanmak kadına da erkeğe de çok ayrı yerlerde ayrı zorluklar çıkarıyor. Doğrudur, kadın Türk toplumunda belki daha zorlanıyordur bize göre. Erkeklerin de var boşanma travmaları. Bu sayı da oldukça yüksek. On iki, on üç yıllık bir evlilik bitiyor. Çok üzülüm, kendi kendime çok ağladım. Herkese de anlatamadım. İnsan hep kendi dardindedir, kendiyle hesaplaşır. İnsanların bana karşı tavır değişti mi, değiştiyse de ben anlamadım o ara. Ama benim değişti mi dersiniz kesinlikle değişti. Farklı bir psikoloji.”*

Bununla birlikte sosyal çevrelerinden boşanma ile ilgili ima edilen her ifade görüşme yaptığımız erkekler için rahatsız edici olarak tanımlandığından istemedikleri ortamı hızlıca ve kolaylıkla terk ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum boşanma ile ilgili sosyal çevreden gelen tepkilerin erkekler için çok da tahribat yaratmadığı ve bu konuda rahatsız oldukları sosyal ortamı terk ederek kendi özel alanlarını görece daha rahat koruyabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan G2 şunları aktarmıştır: *“Boşandığımı duyan çevreden insanlar, genelde keşke bu kadar çabuk karar vermeseydiniz tarzında cümleler kullandılar. Bu yüzden artık bu cümleleri duymamak için arkadaş ortamımı değiştirdim.”*

Buna karşılık çocuk sahibi olan çiftlerde çocuğun bakım ve sorumluluğunun kadınlara bırakılması, kadınların ekonomik ve sosyo-kültürel çevreden gelen baskılarla mücadele etmek

zorunda kalmaları, iş yaşamında şiddetin farklı boyutlarına tanıklık etmeleri boşanma yolculuğunu kadınlar açısından daha külfetli hale getirmektedir. Buna karşılık erkeklerin sosyo-kültürel çevreden ve aileden gelen baskıya daha az maruz kalmaları, meslek ve sosyal yaşamlarına daha kolay devam edebilmeleri, tek ebeveynli ailenin genelde kadınla kurulmasından dolayı tam zamanlı çocukla meşgul olmamaları boşanma sürecini erkek açısından daha az hasarla atlatılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede araştırma bulgularına göre, erkekler, “boşanma sonrası herhangi bir baskıya maruz kalmadan sosyal ve özel yaşamlarını devam ettirdiklerini, farklı sosyal çevrelere girerek aidiyet duygusunu geliştirdiklerini, aile içi çatışma ortamının yarattığı gerginlikten uzaklaştıklarını” belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan erkeklerin çoğu boşanma sonrasında sosyal çevrelerini değiştirmek, farklı sosyal gruplara katılmak ve bunu sürdürülebilir kılmak noktasında daha kolay bir süreçle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan G28 bu konuda şunları aktarmıştır: “*Valla boşanınca her şeye sıfırdan başlıyorsunuz. Ben öyle yaptım. Oturduğum mahalleyi, sosyal çevremi, gittiğim mekânları değiştirdim. Eski şeyleri konuşmaya, anlatmaya gerek yok. Böyle iyiyim.*”

#### **Erkeklerin Boşanma Aşaması ve Sonrasında Psiko-Sosyal Süreçle Baş Etme Stratejileri**

Yapılan görüşmelerde araştırmaya katılan erkek katılımcılardan bir kısmı boşanma süreci ve sonrasında psikolojik olarak yıprandıklarını ve bu durumun gündelik yaşamlarını ilk başlarda olumsuz etkilediğini dile getirmişlerdir. Fakat kısa sürede “duygularına çeki-düzen verdiklerini” belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bir kısmı, ataerkil söylemlerin bir yansıması olan “erkekler ağlamaz” sözünden yola çıkarak üzüntü ve kaygılarını sakladıklarını ve kimseye belli etmemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte duygularını göstermekten ve ifade etmekten sakınan katılımcılardan bir kısmı alkol kullanımına daha fazla yöneldiklerini, meslek ve sosyal yaşamlarında motivasyon eksikliği gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarını aktarmışlardır. Dolayısıyla boşanma yaşamın sosyal, mesleki, duygusal ve düşünsel katmanları olmak üzere pek çok parametresinde kırılma ve dönüşümlere neden olmaktadır. Bu süreçle nasıl baş ettiklerini öğrenmek istediğimiz katılımcılara herhangi bir psikolojik destek alıp almadıkları sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır:

*“Evliliğin son dönemlerinde destek alıyordum ama açıkçası ilk etapta direkt ilaç tedavisine geçilmesi beni çok mutsuz etmişti. Yani daha ikinci seansın sonunda ne oldu da yüksek dozda depresana başladık. O yüzden bu dönemde uzak kaldım yardım almaktan.” (G6)*

*“Aslında bir psikoloğa gitmek istedim. Evliyken eşim beraber gitmeyi teklif etmişti. Sonra olmadı kaynadı arada. Boşandıktan sonra da iş yoğunluğu ve yeni bir hayat kurma telaşında yine kaynadı. Bir baktım boşanalı 1 yıl olmuş. Zaman su gibi akmış. Ayaktayım. Oyalanmışım işlerle. Çalışmak beni ayakta tutuyor demek ki.” (G26)*

*“Evliliğimizde terapistle gitmiştik, onun bir faydasını göremediğim için sonrasında da hiç aklımdan geçirmedim. Bir gün bana biri kalkıp çok kötüsün, toparlan vs derse*

*tabi ki dikkate alırs, giderim de ama saklarım, açık açık yapmam. Erkeklerin arasında dönen muhabbetleri siz bilmezsiniz.” (G2)*

*“Benim bir sorunum olmadığı için bir yere gitmek, yardım almak aklıma gelmedi. Sırf her boşanmanı gönderiyorlar diye de gitmem açıkçası. Eski eşimin zamanında gitmesini çok söyledim keşke o gitseydi. Böyle olmazdı belki.”(G20)*

*“Amatör de olsa binicilikle uğraşıyordum. Eşimden ayrıldıktan sonra hem biraz ruhsal anlamda kendime gelebilmek hem de çevremdeki gürültülerden uzaklaşmak için biniciliğe daha fazla zaman ayırmaya başladım. Bana bu durumun çok iyi geldiğini fark ettim, kendimi iyi hissettiğim için de başka hiçbir yere başvurmak aklıma bile gelmedi.” (G22)*

Boşanma süreci ve sonrasında profesyonel destek almasa da, alma olasılığına sıcak bakan katılımcıların sosyo-demografik özellikleri göz önüne alındığında eğitim ve ekonomik düzeyleri yüksek kişiler olduğu görülmüştür. Buna karşılık psikolojik destek ve tedaviye gerek duymadığını belirten katılımcıların bir kısmı ekonomik koşulları gerekçe gösterirken bir kısmı da süreçle ilgili “sorunları yok sayarak” farklı biçimlerde boşanmanın etkileriyle baş ettiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmıştır:

*“Mahkemenin gönderdiği kadın terapist işe yaramayınca açıkçası bir daha öyle bir durum aklıma gelmedi. Biraz alkole dadandım maçlara ara verilince. Sonra kendime geldim tabi. Düzelttim, silkelendim. Kimseyi duymayacaksın, kapatacaksın kulağımı. En iyi tedavi bu.” (G16)*

*“Bu tarz şeyler ekonomik olarak biraz zor. Hadi parayı buldun diyelim, kime nasıl gideceksin. Kime soracağım hiç anlamam. Çevremde bu konuları bilen bir Allah'ın kulu da yok. Yapı olarak da ben arkadaşlarıma soramam bunu. Kendi içimizde hallettik işte. Oldu bitti.”(G18)*

*“Çocuklarım benim en büyük destekçim oldu. Gerçekten öyle. Onlarla olmak, konuşmak bana hep iyi geldi. Zaten öyle destekler alacak para da yok. Benim için biraz lükstü. Onun yerine çocuklarıma harcarım o parayı. Gerek yok.” (G3).*

Araştırma bulgularında katılımcıların mensubu oldukları meslek grupları, ekonomik gelir ve eğitim düzeylerine bakıldığında boşanma süreci ile baş etme yöntemlerinin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Verilen ifadelerde eğitim seviyesi ve gelir düzeyi düşük olan katılımcıların, ekonomik olarak sorun yaşayacaklarını düşündüklerinden profesyonel destek alamadıklarını veya yeni herhangi bir sosyal aktiviteye katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşılık, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek olan katılımcıların, evliyken terapist gittikleri ya da gitmeyi düşündükleri öğrenilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılardan bir kısmı boşandıktan sonra süreçle baş edebilmek için psikolojik destek alırken bir kısmı da yeni hobiler edindiklerini, farklı spor türleri ile ilgilendiklerini ve önceki yaşantısına göre daha fazla sosyalleşerek farklı sosyo-kültürel ortamlara girdiklerini, böylelikle boşanmanın psikolojik yükünü hafifletmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Boşanma ile baş etme stratejilerinden biri de boşanmış erkekler arasındaki dayanışma örüntüleridir. Aynı deneyimi yaşamış erkek arkadaşlarından psikolojik destek aldıklarını belirten katılımcılar şunları aktarmıştır:

*“Ben şunu fark ettim, evliyken çevremde hiç boşanmış bir arkadaşım yoktu. Tanıdık belki bir iki tane. Ama boşandıktan sonra değişik bir şekilde arkadaş çevrem boşanmış insanlardan oluştu. Yani bu bence çok ilginç.” (G13)*

*“Boşandıktan sonra boşanan arkadaşlarım aramıza hoş geldin esprileri yapıyordu (gülüyor). İşte etrafında böyle insanların olması rahatlatıyor. Doğru insanlarla doğru bağlar kurduğumu anladım bir kez daha. Hiç yalnız kalmadım, bırakmadılar sağ olsunlar.” (G14)*

### Sonuç

Değişen toplumsal dünya düzeni, modernizm, küreselleşme, bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı, kültürel ve ekonomik alanda meydana gelen dönüşümler her toplumsal kurumu olduğu gibi aile ve ailenin fonksiyonlarını, aile içi rolleri, ilişki dinamiklerini de yakından etkilemektedir. Evlilik sürecinde yaşanan sorunların çiftler tarafından nasıl algılandığı, ebeveynlerle çocuklar arasındaki ilişkinin değişen görünümüleri bugün ailenin yaşadığı temel sorunların içeriğini oluşturmaktadır. Evrensel bir kurum olan ailenin en temel sorunlardan biri olarak kabul edilen boşanma süreci ise günümüzün öncelikli problemleri arasındadır. Çünkü boşanma sadece çiftlerin hukuki olarak birlikteliklerini sonlandırması değil aynı zamanda aile üyelerinin yaşam biçimlerinin değişimi anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda boşanma süreci ile birlikte çiftlerin yaşam tarzlarının ve toplumsal yaşamda kabul görme biçimlerinin değişmesi, boşanma öncesi ve sonrası ailede yaşanan gerilimin hem çiftleri hem de çocukların bilişsel, ruhsal ve fiziksel yaşamlarını etkilemesi, sosyal ve mesleki çevrelerindeki söylemlerle mücadele etme noktasında yaşanan gerilimler boşanmanın çok yönlü bir sorun olduğunu karşımıza çıkarmaktadır.

Boşanmaya ilişkin yapılan araştırmalarda, toplumsal yapının dönüşümü, duygusal ve düşünsel bağlamda ilişkilerin değişen boyutu, evlilikten beklentilerin değişmesi, ahlaki deformasyon, bireyselleşmenin artması ve sanayileşme ile birlikte kadının iş yaşamına katılımı ile aile içi ilişkilerin yeniden şekillenmesi gibi çok yönlü faktörler ele alınmıştır. Evliliklerin çabuk yıpranmasında ekonomik ve sosyo-kültürel zeminde yaşanan krizler, internet ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşması, beden üzerinden inşa edilen yeni bir kimlik tanımlamasının özellikle sosyal medya mecralarında tüketim olgusu üzerinden sürekli hatırlatılması da diğer parametreleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın bulguları, toplumsal cinsiyet bağlamında, erkeklığe atfedilen roller ve hegemonik erkeklik arasındaki ilişki ekseninde tartışılmıştır. Geleneksel toplumdaki erkeklik algısının bir yansıması olan “duygularını saklamak”, “ağlayıp üzüldüklerini belli etmemek”, “daha güçlü görünmeye çalışmak”, “boşanma sürecini kendi iç dünyalarında yaşamayı tercih etmek” çalışmada boşanan erkekler tarafından dile getirilen önemli hususlardır. Böyle bir bakış açısı toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıların bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte “erkeğin kaç yaşında olduğu veya ne iş ile uğraştığı değil, bir evi geçindirebilecek güçte olup olmadığına bakıldığı”, “kadın bir işte çalışıyor olsa da ailedeki parasal kaynağın erkek olduğu”, “evlilikte kadının ev içi işleri sürdürebilir

yeterliliğe sahip olmasının önemli olduğu” düşüncesi yine geleneksel bakış açısının bir ürünü olarak araştırmada karşımıza çıkmıştır.

Çalışmada elde edilen diğer bir bulgu ise, erkeklerin boşanmaya karar verme süreçleri ile ilgilidir. Verilen ifadelerde, boşanma kararını etkileyen önemli faktörlerden biri, kadın ve erkeğin evlilikte ekonomik ve duygusal olarak beklentilerinin karşılanmamasıdır. Bu bağlamda erkek katılımcılara göre, evliliğin ekonomik ve duygusal vaatlerin gerçekleştiği bir kurum gibi algılanması önemli bir yanılısamadır. Bu noktada Arıkan, “*Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*” isimli çalışmasında evlilikte beklentinin “net yararlar” üzerine kurulduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Araştırmaya göre, bireyler evlilikten net kazançlarını “kendilerince” rasyonel olarak değerlendirmenin ardından evliliğe yönelmektedirler. Beklentilerin gerçekleşmemesi evliliği çekici olmaktan çıkarıp yerini evlilik dışındaki çeşitli durumların çekiciliğine bırakabilmektedir. Evliliğin net yararları ise “boşanmanın net yararlarına” dönüşebilmektedir. Başlangıçta evlilik ilişkisinden sağlanması umulan kazançlar zamanla yerini boşanmayla sağlanacak kazançlara bırakmaktadır (Arıkan, 1996: 63). Bu çerçevede yapmış olduğumuz bu çalışmada da katılımcılar, “evlilikten beklentilerin daha çok maddi temeller üzerine kurulduğu, beklentinin her iki taraf için gerçekleşmemesi durumunun boşanmayı hızlandırdığı, beklenti düzeyi ve boşanma kararı arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu” dile getirilmiştir.

Evliliğin ne olduğu ve nasıl bir sorumluluk gerektirdiğini bilmeden ve yeterli zihinsel ve duygusal olgunluğa erişmeden “bilinçsizce” evlendiklerini söyleyen erkekler, boşanma sebeplerinden biri olarak genç yaşta evliliği de gerekçe olarak göstermişlerdir. Araştırmaya dâhil olan 30 görüşmecinin evlendikleri yaşa bakıldığında, 16 erkek, 26 yaşından önce aile kurmuş ve evlilik süreleri beş yılı geçmemiştir. Ortaya çıkan bu sonuç, Gökmen, Eralp ve Atay Kayış (2019: 66)’ın yaptığı “*İlk Evlilik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Analizi: Türkiye Örneği*” adlı çalışmasında şu şekilde dile getirilmiştir: “Evlenme yaşı boşanmayı değerlendirme açısından önemlidir. Bu çerçevede bireyin evlendiği yaş ne kadar düşerse, boşanmaya olan eğilim de o kadar artar.” Buna benzer diğer bir çalışma ise, TÜİK’in 2020 yılında Türkiye’de boşanma oranları ile ilgili yaptığı araştırmadır. TÜİK çalışmasında, boşanmaların 35,3’ünün, evlilikteki ilk beş yıl içinde gerçekleştiği bilgisini vermiştir.

Araştırma kapsamında erkeklerin gözünden boşanmanın seyrini belirleyen en önemli etmen çocuk konusudur. 30 görüşmeciden 11’inin çocuk sahibi olduğu bilinmektedir. Verilen ifadelerde 7 katılımcı, çocukların ev içindeki çatışmalara maruz kalmaması ve daha mutlu bir ortamda büyümeleri için boşanma sürecini hızlandırdıklarını belirtmişlerdir. 4 katılımcı ise, boşanmanın çocuğun ilk gelişim aylarında gerçekleşmesinin doğru olmayacağını düşünmüş ve evliliklerindeki sorunları bir süre daha göz ardı etmeyi tercih etmişlerdir. Çalışmada çiftlerin evli kalma süresini uzattığı, ancak erkek açısından boşanma fikrinden tamamen vazgeçilmediği de öne çıkan önemli hususlardır.

Boşanmış erkeklerin, çalışma ortamlarının dışında sosyal çevrelerinde ve arkadaşlık ilişkilerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Buradaki önemli bulgulardan bir tanesi,

erkeklerin evliliklerini bitirme aşamasında, evli arkadaşlarından bekledikleri desteği görememeleridir. Fakat bunun yerine boşanmış veya bekâr kişilerle yeni arkadaşlıklar kurduklarını ve onlardan destek aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun altında, evli arkadaşlarının eşlerinin boşanmış biri ile arkadaşlık etmelerini istemedikleri, bu yüzden de görüşemedikleri gerçeği yatmaktadır. Katılımcıların belirttiğine göre, boşandığı eşiyile ortak olan arkadaşlarının da bu süreçte kadının tarafında yer aldığı, “boşanma söz konusuysa mutlaka erkeğin bir suçu vardır” anlayışının kendilerine karşı ön yargıyı beslediği yönündedir.

Boşanma sonrası erkeklerin profesyonel destek alıp almadıkları sorulduğunda katılımcıların önemli bir kısmı bir uzman desteği almadan önce kendi yöntemleri ile süreçle baş edip edemeyeceklerini test ettiklerini ifade etmişlerdir. Boşanmanın kolay bir durum olmadığını söyleyen erkek katılımcılardan, profesyonel yardım almayanlar neden destek almadıklarına “boşandıktan sonra kendime bir süre tanımak istedim”, “çocuklarımla vakit geçirirsem daha iyi hissederim diye düşündüm”, “spor ve bir hobi edinirsem bana iyi gelir diye düşündüm” gibi cevaplar vermişlerdir. Bunu ifade eden katılımcılar dinlenmek için kendilerine ayırdıkları sürenin olumlu etkisini görmezler ise profesyonel destek almaktan çekinmeyeceklerini de ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, araştırmada yardım almayı düşünen ancak ekonomik olarak gücünün yetmediğini söyleyen erkeklere de rastlanmıştır. Öte yandan boşanmış bir erkeğin, süreci daha iyi yönetebilmesi adına destek almasının “güçsüzlük” olarak görüldüğünü iddia eden katılımcılar da olmuştur. Bu katılımcılar tıpkı evlendikleri gibi boşanırken de topluma karşı “güçlü bir imaj” sergilemeleri gerektiğine inanmışlardır. Güçlü olduğuna inanan katılımcılar, boşanma süreci ve sonrasında bir uzmandan profesyonel desteğe ihtiyaç duymadıklarını, yaşamlarında herhangi bir psiko-sosyal sorunun olmadığını altını çizerek ifade etmişlerdir. Boşanma ile “zaten toplumsal hayatta zedelenen erkekliklerini bir de bu tür bir destek alarak pekiştirmek istemediklerini” belirten, kendi kendilerine bu durum ile başa çıkabileceklerini düşünen katılımcıların ifadesi, Demirel’in *Boşanmanın Erkeklik Halleri* adlı çalışmasında ortaya koyduğu bulgularla örtüşmektedir. Demirel (2020: 69) çalışmasında, toplumda kazandığı konumunun ve erkekliğinin zarara uğrayacağı endişesi taşıyan erkeklerin başarısızlık ve güçsüzlük olarak görülen boşanmayı paylaşmaktan kaçındıkları ve duygularını bastırarak profesyonel destek almayı reddettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak, toplumun temel taşı olan aile, ilişki dinamikleri ve rolleri açısından değişerek kendini yenilemektedir. Geleneksel toplumlardan modern toplumlara dönüşüm sürecinde bilgi iletişim teknolojileri, duygusal ilişkilerin değişen biçimi, internet kullanımının yaygınlaşması gibi pek çok faktör sosyolojik, ekonomik ve kültürel bağlamda evliliğe bakışı da değiştirmiştir. Evlilikteki çiftler arası ilişkilerin acımasız ve hızla tüketilen biçimleri, tahammülsüzlük, hoşgörünün giderek azalması, sevgi yoksunluğu ve ihmal etme/edilme boşanmayı kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu çerçevede ailede alınan eğitimin toplumsal cinsiyet temelinde eşitlikçi ve demokratik olması, anne baba rol modellerinin yapıcı ve onarıcı olması, hoşgörü, sevgi, empati ve güven üzerine kurulu insan ilişkileri aile içinde yetişen



bireyleri daha sağlıklı bir noktaya taşıyacaktır. Bu tür bir ailede yetişen birey, hem kendisiyle hem de evlilik içindeki ilişki örüntülerinde daha tatminkar olacak, boşanma gerçekleşse bile yıkıcı ve travmatik boyutta olmayacaktır.



## Kaynakça

- Akıntürk, T. (2019). *Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Aktaş, G. (2014). Aile ve Evlilik Süreci, B. Şahin Kütük, N. Güngör Ergan (Ed.) içinde, *Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Aile Sosyolojisi*, (s. 25-52). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Aktaş Akoğlu, Ö. ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma Nedenleri Ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29 (1), 153-172.
- Aktaş, Ç. (2018). Boşanmanın Erkekler Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği. *İmgelem Dergisi*, 2 (2), 29-57.
- Arıkan, Ç. (1996). Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2009). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 21 (2), 117-128.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet- Bize Yüklenen Roller*. (K. Ay, Çev.). İstanbul: Yeni Delhi Yayınları.
- Burcu, E. (2007). Aile Kültür İlişkisi Çerçevesinde Türk Ailesinde Çocuğun Cinsiyetinin Önemi. N. Güngör Ergan, E. Burcu, B. Şahin, M. Kamanlıoğlu (Ed.) içinde, *Prof. Dr. Nihat Nirun'a Armağan*, (s. 187-200). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağırkan, B. (2018). Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Toplumlarda Farklı Erkeklik Algıları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (5), 93-105.
- Çelik, G. (2016). "Erkekler(de) ağlar!" Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi*, 8 (2), 1-12.
- Demirel, R. (2020). *Boşanmanın Erkeklik Halleri*, İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Donovan, J. (2009). *Feminist Teori*. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan, (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gökmen, Ş., Eralp, A. ve Atay Kayış, A. (2019). İlk Evlilik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Analizi: Türkiye Örneği. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 63-76.
- Gönen, E., ve Hablemitoğlu, Ş. (1993). *Toplumsal Değişme Sürecinde Aile: Yapı, Etkileşim ve İşlevleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Terzi İlhan, S. ve Işık, Ş. (2019). Evliliğin İlk Yıllarında Evlilik Yaşamı Deneyimi ve Evliliğe İlişkin Algılar: Sorunlar, Zorluklar ve İhtiyaçlar, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7 (4), 1430-1448.
- Kaya, T. (2016). İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (46), 409-430.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü?. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2 (11), 59-86.
- Keskin, F. ve Ulusan A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Değerlendirme. *Akdeniz İletişim Dergisi*, (29), 47-69.
- Oktik, N. (2018). Aile ve Toplum: Sosyolojik Yaklaşımlar. N. Oktik ve H. Ünal Reşitoğlu (Ed.) içinde, *Aileyi Anlamak: Disiplinler Arası Yaklaşım*, (s. 1-29). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özmete, E. ve Zubaroglu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20 (1), 91-107.
- Sancar, S. (2011). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Sarı, Ö. (2018). Boşanmanın Sosyolojisi- Toplumsal Boyutlar ve Bireysel Kesitler. N. Oktik ve H. Ünal Reşitoğlu (Ed.) içinde, *Aileyi Anlamak: Disiplinler Arası Yaklaşım*, (s. 233-248). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sevim, Y., Güldeste, A. ve Öner, C. (2016). Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ İli Örneği)", *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2), 293-312.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler: Malatya Uygulaması*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Timurturkan, M. (2012). Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme, N. Adak (Ed.) içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, (s. 201-219). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- TÜİK (2021). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2020 (Sayı: 37211). Türkiye İstatistik Kurumu ve Nüfus Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/GetBultenPdf?id=37211>.
- Türk Medeni Kanunu, 4721 (2001/2020). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>.
- Yıldırım, E. ve Yıldırım, E. (2013). Aile İçi İlişkiler ve İletişim, *Aile Sosyolojisi*. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.) içinde, (139-149). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2012) *Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri*. N. Adak (Ed.) içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, (s. 39-64). Ankara: Siyasal Kitabevi.

### Extended Abstract

The family, which is the cornerstone of society, is positioned around kinship, authority, environment or property relations from the most primitive society to the most modern society in the historical process; and it may show differences in time and space dimension in terms of its functions. The family, which is considered as a social system, has lost some of its characteristics while imposing new meanings on itself in many points such as family relations, family structure and family types due to the impact of social transformations. The changing dynamics of the family, the changes and transformations caused by socio-cultural and economic processes have led to the deterioration of the family unit and the increase in divorce rates. Therefore, the issue of family and divorce has been the subject of scrutiny of different disciplines in recent years. Especially the studies carried out with a focus on women's social, cultural and economic difficulties during the divorce process were emphasized and it has been observed that divorce was discussed through the woman's perspective. However, it has been observed that there are more limited studies on men who are other actors of the divorce experience, compared to women. This study examines the experiences of men during the divorce process, in addition to the studies in which the outcomes of divorce for women are analyzed. Hereby, the sociological context of divorce for men and women will be provided with a more comprehensive approach.

The aim of this study is based on analyzing how divorce, which has different effects in both sexes, occurs through the experience of men through their narratives. Based on this purpose, men's view of marriage, how the process is experienced before and after divorce, the effect of divorce on their social lives, strategies for dealing with divorce have been tried to be understood through their discourses. Today, the gradual erosion of the traditional family structure and the weakening of intrafamilial communication networks of individuals because of the increase in the use of technological tools and equipment have damaged the "trust" element, which is the basis of marriage union. Moreover, the sexist approach of cultural meaning codes have made marriages relatively problematic. Thus, we have been witnessing an increase in fragmented family structures in recent years.

In this treatise, an in-depth interview was conducted with 30 divorced men and data were collected based on the qualitative research design. Within the scope of this treatise, the narratives of men about the divorce process, as well as their opinions and experiences, were included. In this framework, men with different cultural and socio-economic backgrounds and their views on gender roles, marriage and divorce attempted to be comprehended from their point of view. The participants of the study were reached through snowball sampling. In the process, a diverse sampling was reached by choosing different education, occupation and age groups.

According to the research findings, some of the participating men stated that while they were raised by their mothers, they were brought up with actions that are extensions of gender in the family since childhood. Correspondingly, the same outcome can be stated for women, which protracted into the marriage. This demonstrates that kids who were raised with such specific gender roles are directly affected in their marriages and illustrates a cultural representation of gender. In addition, it has been observed that men experience feelings such as sadness and loneliness during the divorce process. Yet, they suppress this situation to appear strong. They change their social environment, especially in friendly relations, and they often have economic difficulties in this process. After the divorce, they encounter biases towards adapting to social life. Considering the strategies developed by men after divorce, it has been observed that the occupational clusters to which they belong and their education levels to be effective factors in coping with the process. It has been determined that the participants with low educational level and economic income do not try to get professional support and do not participate in any social activities. On the other hand, participants with high education and economic level stated



that they went to a therapist when they were married, and that they acquired hobbies by participating in new social activities.